

*Марија ИЛИЋ, Владан ЈОВАНОВИЋ, Бојана МИЛОСАВЉЕВИЋ,
Драгана РАТКОВИЋ, Биљана СИКИМИЋ, Светлана ЋИРКОВИЋ*

КУЛТНА МЕСТА КОСОВА И МЕТОХИЈЕ

У раду су у виду речничких одредница дати транскрипти разговора о култним местима вођени са расељеним лицима са Косова и Метохије.

Кључне речи: расељена лица, Косово и Метохија, култна места, дијалектологија, усмена историја

Разговори са расељеним лицима са Косова и Метохије вођени су у оквиру пројекта «Истраживања словенских говора на Косову и Метохији» у Институту за српски језик САНУ, Београд, који финансира УНЕСКО.

Теренски истраживачки рад у кампу и у местима привременог боравка расељених лица је врло захтеван и осетљив. Често је неизбежно присуство више лица током разговора; такво укључивање другог лица у разговор у транскрипту је маркирано цртицом. Снимљени текстови показују одступања од претпостављене «дијалекатске норме», интерференцију између истраживача и информатора и погодни су за етнолингвистичку и социolingвистичку анализу. Транскрипти нису акценговани, нејасна места на траци су означена углестим заградама, а намерно изостављена места обичним заградама. Питања истраживача дата су у обичним заградама.

Тема култних места одабрана је, између осталог, и због могућности једноставне презентације грађе по ономастичким одредницама (интердисциплинарни значај обраде ове теме в. у: Сикимић 2003). Лексикографска форма одреднице уклапа се у досадашњу праксу

научне дескрипције сакралних објеката и историјских места са Косова и Метохије (нпр. Ивановић 1987, Јовановић 1987). Истовремено, овакав лексикографски приступ остаје отворен за даље допуњавање новом грађом. У напоменама испод одреднице дати су расположиви историјски и етнолошки подаци о култном месту о коме је реч. Избор наслова одредница проистекао је из конкретног садржаја исказа: наведено је име насеља (ојконим) у коме се налази култно место (независно од тога одакле су људи који о томе говоре) или најближе насељено место, онако како га наводе историчари. Тако је црква Свинтула наведена у одредници Трпеза, црква у Селишту под одредницом Врбичане, а црква у засеоку Рачојки под одредницом Средска. Подаци о саговорницима и истраживачима дати су испод сваког транскрибованог исказа. Сваки истраживач је транскрибовао свој звучни запис.

ВРБИЧАНЕ¹

Како се зва оно доле у, чума ги била. Чума, и то има испод мог села, зове се Селишта. Ту је било село. И то је тај болес, та чума. Тој их побило све. (Која је то болест?) Као куга. Као куга нешто. Цело село настрадало, побила је. Цело село. То је било село доле, Селишта. И данас постоји зидови од цркве. Црквиште се каже на једно место. Цркве су биле ту де су држали те богомоље, шта ја знам. Цело је село та чума побила. То је болес. (...) Сабор кад буде то је, ми смо

¹ «Српско село на десној страни висоравни изнад клисуре Призренске Бистрице и остатака манастира Св. Арханђела 4 км источно од Призрена. (...) У селу се налази старо српско црквиште и гробље» (Ивановић 1987:418).

Можда Селчане: «Ишчезло село на бреговитом делу изнад десне стране Призренске Бистрице, 2 км источно од Призрена. Помиње се 1348. у повељи цара Душана datoј манастиру Св. Арханђелима. Судећи по међама наведеним у повељи, налазило се између садашњих села: Љубижде, Новог Села, Врбичана и града Призрена. На том простору је сада село Грнчаре. Повељом је манастиру дат и неки Орландо Мицовић са виноградима, млиновима, људима и свиме што је имао у граду (Призрену) «и с јеговем селом баштиним Селчани». Јастребов је за првим кућама града затекао старо српско гробље са остацима цркве Св. Илије. Нешто даље на исток до гробља је место названо Пустиште које се у повељи помиње као «Пустици при Куриле». Курило је и сада крајња источна махала Призрена» (Ивановић 1987:523).

славили цело село, то је било Свете Тројице. А онда цело село се ми то покупимо. Имали смо једну кућу, то је сеоску кућу. И ту смо, овај, сви скупљали добровољни прилог. Купимо онда, по обичај је било да се коље неко теле. Па онда се о-то теле свакоме даје по кило то месо, а плус тога што покупимо новац купимо накнадно нешто, овцу неку, неко јагње да се покоље то па се испече, онда се носила ракија, вино, па тада је било и пиво више изашло и тако тума се направи веселје и игранке, хармонике, пуцање, шта оћеш, весело, весело. (А јесте ли из цркве износили оне иконе и то око цркве?) И то смо шетали крос пољане, ето, виш, добро си ме потсетила и поп долазио, ете што сам реко малопре црквиште, то је значи цркве. Ту чума де је побила то село цело онда су остали зидови цркве. И онда ту смо ишли крос пшенице. Газили смо крос те пшенице, крос ливаде и ишли смо по те цркве. Ту смо палили свеће. Ту смо одмарали, пили. Цело село су обишли људи. И кад се вратимо ту било је тек после пијење, једење и тако. (Црквиште је село које је уништено?) То село што је уништено они су имали цркве те и само су те зидине од цркве остали ту. И камењи од село, ништа више. (Кад се то десило? Кад је чума побила људе?) То је и пре мог прадеду. То је одавно било. То не би знао да вам кажем. (Да ли се то стварно десило или се само прича?) Тачно, тачно, не, не то је с колена на колена сазнато. То је цело село побијено. Јесте. Па је село после правено изнад горе. То са' де смо ми живели. Ту је село.

Борђе Спасић (1933) из с. Врбичана код Призрена. У Призрену живео од 1973–1999. Разговор водила Драгана Ратковић 5.02.2003. у Прокупљу.

ВУЧИТРН²

За време, ваљда, краљевине, шта знам, били су, каже, три брата. И, овај, морали тад да зазидају тај мост [мост у Вучитрну] (Во-

² «Војновића мост у Вучитрну, на старом путу Нови Пазар – Косовска Митровица и даље за Приштину и Призрен, премошћавао је својевремено реку Ситницу. Река је временом променила ток тако да се данас налази 'на сувом', изгубио је своју реку (садашњи ток налази се на сса 500 м од моста). По народном предању легатори моста били су браћа Војиновићи, сестрићи цара Душана, по којима је мост добио име» (Гојковић и Стевановић 1997:57–58).

јиновићи?) Да, Војиновићи, и морали да сазидају тај мост. И нису стигли, каже да узму, овај, три брата се договоре која жена дође да донесе ручак, и та жена која дође да је сазидају у тај камен. – Није у камен. – У темељ, да у темељ. И овај брат старији бранио своју жену, овај други своју и оно наиђе, овај, рекли женама да оне не иду. И ко да дође, најмлађа снаша да оде да однесе ручак. А она имала дете мало. И дојила. И они кад су узели у темељ да је ставу да сазидају, она је рекла, бре, како ја, каже, имам дете мало. Оставите ми бар једну сису да ми донесете дете бар да дојим. И они тако су урадили. И сад, на пример, која жена, престане јој млеко изједан, пресече млеко, а доји дете, кажу тај камен узмеш мало и ставиш у чашу воде и оно да налегне и да попије та дојиља која доји дете. А Слађа пила. Слађа пресекло јој се млеко. Није имала кад сам ја дојила. И она попила два гутљаја ту воду и одма јој млеко надошло. (Значи, то је код Вучитрна?) Није код Вучитрна него баш у Вучитрн.

Сузана Станишковић (1971) из с. Граце код Вучитрна и њен супруг, Предраг Станишковић (1968). Разговор водила Бојана Милосављевић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац у Смедереву.

ЖИВИЊАНЕ³

Имало у село наше једно дрво, вртењак. И то се викало самовилско коло. Ту виле излазиле биле, да играју. И нису смели, у ретко случајевима. А то је место било Госпина ливада. И тај вртењак туј било и дуд велики, ишо народ (...) божанствено дрво. (А кад је народ ишао тамо?) Празници кад су велики, Божић, Ускрс, Ђурђевдан, ће идет мушкарци око тоје дрво и жење ће (...) на Ђурђевдан највише. (А како је оно изгледало?) Оно било дебело дрво разгранато било овако (...) округло (...) крила шири на све стране, тако округло као нека [прнта] да кажемо (...) да је нека воћка укројена тако. (То је било као сеоско свето дрво?) Свето дрво сеоско. (Да ли је било још неког?) То је једно дрво и то је, га викале вилино гуно.

Момирка Николић (1934), рођена у с. Живињане, а удата у с. Стајковци (Призрен), од 1973. живела у Призрену; и њен супруг Мило-

³ «Српско село у Средачкој жупи, 8 км југоисточно од Призрена. (...) У селу постоји црква Св. Недеље која је на старим темељима цркве из XVI–XVII в. подигнута крајем XIX в. У њој нема фресака» (Ивановић 1987:445).

рад Николић (1932). Разговор водио Владан Јовановић 11.02.2003. у Ковину.

ЗОЧИШТЕ⁴

То су била два брата свети Дамјан и Кузман. Имала жена болесно дете, одвела, није имала пара за код лекара, код њих. И узела два јаја што гу снеле кокошке. И он прегледао дете, није га ни прегледао. Што си дошла, каже. Дете ми је болесно, да ми га прегледаш. Каже: ајде иди кући, дете ти је здраво. Каже: како ми је здраво, неси ни га прегледаја. Иди дете ти је здраво. И моментално дете, каже: ја сам, мама, добро, нисам болестан, шта ја знам дете шта испричало. И она узела те два јаја да да. А он реко: не, те јаја да узмеш да испржиш детету, а од сада, каже, без паре лечимо ми. И та црква је била најјача колко знам ја, ето моје, мислим педесет и пет године. У ту цркву долазили из Београда, младића донели у ланце везанога, што скренуо, не нормалан, полудео. И кад га стављали у цркву, чули они за цркву свети Дамјан и Кузман, свети Врачи и донели га. И у цркву никако није мого, све са ланце у кревет је био везан. И никако није хтео да уђе, некако га убацили унутра и гу ухватио сан, се успаваја ту и кад се пробудија, сањаја да носи бика он у цркву. Сад бика, те велике државне бикове. И река: што сте ме везали, бре? Што, мене не ми је ништа. Ја сам потпуно, каже, здрав. Каже: не, ти си болестан, смо

⁴ «Манастир Зочиште. Његова црква Св. Врача Бесребреника Кузмана и Дамјана ужива велики углед у српском народу овог краја. То је данас мала једнобродна грађевина са полуобличастим сводом и нешто широм припратом од наоса цркве. Само у цркви су очуване фреске међу којима се истиче дуга сводна трака са попрсјима пророка што је карактеристично за монументално сликарство XII до XIV в. Цркву је вероватно подигао неко од чланова српског високог клера те представља посебну вредност међу групом очуваних споменика из доба самосталне немањичке државе. У олтару је запис призренског архијереја Јоаникија који је 1. јула 1781. са попом Милошем и ђаконом служио литургију у овом «светом манастиру». У цркви се чува за овдашње прилике и услове веома лепа збирка икона, књига и сасуда. Посебно се истичу лепе царске двери. Зочишки минеј из XV в. изгорео је 6. априла 1941. у Народној библиотеци у Београду. При манастиру је 1871. отпочела са радом и српска световна школа која је због немирних прилика у овом крају престала да ради 1876. да би поново прорадила тек 1888» (Ивановић 1987:448).

те довели, каже, овде у цркву. Не, каже, ја сам потпуно здрав, одвезте ме, каже, сањао сам, каже, бика да доносим у цркву. И одвезе га, нормално на своје ноге, тражио паре да му дају да дарује иконе. Ставио паре на иконе и посе тога изашли ту у цркву попови, мисим, опевао поп ту песму што иде (...) и онда изашле ту, пиле кафу и све, и он после тога донео бика. Камсион из Београда, и бика, од тад потпуно здрав. Та је црква много лековита, и за децу, мисим, и за очи, и за све болести, та је црква много лековита. То је с десне стране, значи на мушкој страни, с десне стране у цркви према олтару су мушки свештеници, да кажем, и тамо има мошти светих Врача, у кутији мошти. А испод су ставили као мала, није то ни кревет, то је колко да ти кажем. – Сунђер, овако, овако, ништа један да легне. – Ма, не може ни да легне, да се опружи, колко глава да буде испод тих мошти. Значи, испод тога се спава, значи, не било где, него има извучено, значи, испред иконе, овако је, и кутија са тим моштима светих Врача. Глава доле иде, иде молитва, значи ко држи цркву. – Попови, калуђер, ко је у цркву он пева тамо, даве водицу. – Мама, ја се сећам оца Марка. – Отац Марко касно, Славице. – Добро, кажем ја се, кажем за ја. Е, онда он чита молитву и по могућности је добро да те ухвати сан, да преспаваш под тим моштима. Долазили су са свих страна, ми смо. – Са свих стана, и Шиптари се, бре, лечили, дан данас кад је била Квор, било из Београда, ове, да виде цркву. Поп Миленко, овај из Велике Хоче, случајно погледао тамо испод камења паре, пешкири, чарапе. И он реко Квору: Па, каже, гледајте, каже, и дан данас они лечи у ову цркву, после минирања цркве. И даље, ево, гледајте, ово ви је доказ; подиго је, извадио пешкир, чарапе, паре. – Ево, каже, и после, каже, овог минирања и све, каже, они се и даље лече овде. Ко је отишо ту, он је изашо здрав од те цркве. (Ко је одржавао цркву, како се спремао за ти Свети Врачи?) Свети Врачи, сабори, недељу дана раније смо ишле девојке, па велико двориште, велике собе биле, мислим, недељу-две раније ишло да закажеш, ти собу да платиш. Па некад неко да, некот, како ко, ишли у цркву, у те собе, заказан, сад си отишла, оћу једну собу за дан светог Врача. Они ти дају ту собу, имаш кревет, имаш, добро један шпорет је био, сви су кували, а си мого један решо код себе. Укључиш, скуваш, понесеш јело и то било у цркву. Ми смо девојке ишле, смо, би очистиле цркву, би опрале, би опеглале, би поштиркале, све би средиле цркву. Онда,

молитва иде, поп, дођо са сви страна, из Призрена, Ораховца, све стране попови дођу. И ту се пева молитва. Народ са свих страна, ишли и Срби из Крагујевца, сви су долазили. То је било ноћу се спава-ло, ту , по једно ћебе проспеш и легнеш, нема да се разболиш испод воћа. – То је Петровдан, дванестог јула на тринести или тринести. – Тринести на четрнести. – Ноћи се, значи, чекаш јутарњу литургију у дворишту, значи, ноћиш. За лек, кажу, спаваш, јер не могу сви испод тих мошти да спавају, онда у црквонем обору, што кажу наши, у дворишту, ту си. Значи, понесеш ћебе и спаваш. И ништа ти не буде. – Храну понесеш по себе, ту седиш; музика пре било кајвал, тарамбука, хармоника. После тога долазили са стране ове плех музике, то је цел, према сабор тринестог и четрнестог. Цео дан музика и целу ноћ свира. То момци и девојке било само тако. И продавало се, доносило се. – Сабор је то. (Око цркве?) Е, онда исто, та молитва после тога, кад заврше молитву, око цркве трипу се прође, која жена нема децу, црвени канап узме и трипут око цркве мота. И кад дође ту, онда искида тај канап ту и онда намота га. И иде више цркве и га баца доле. Стану жене да увате тај канап, те конац. Ако увати жена која има децу знај да ће да роди, ако увати која нема децу, неће да роди. И то је било тачно. (Значи, она мота тај црвени канап...?) Трипута иде се, окреће, намота, онда исече ту, искида тај конац и онда се врати, исто намота тај конац и више цркве стане и баца га. Ове доле ватају. (...) – То је најјака црква, ту за све лек. (Ту су долазиле и нероткиње?) Ма, и нероткиње и болесни и шлогирани, луди, све то је лек било. И сада, ови што су минирали, прича се, ја идем доле на Косово, каже да су скренули, да им не иде на добро. Каже, умиру, каже, се шлогирају, каже, полудели, од те цркве што минирали. (А је л' помагало то Шиптарима?) Јесте, јесте, И Шиптари, више Шиптари ишли но ми. Носили јагњићи, носили овце, носили кокошке, пешкири, матријали; знаш који поклон носили, више но ми. Више они ишли у цркву него ми.

Брана Трбусић (1948) из с. Србица, удата у с. Зочиште код Ораховца и Славица Јосифовић, Бранина кћерка (1974) из Призрена. Разговор водила Светлана Ђирковић 8.2.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

(Ја сам чула, е сад ви мени реците да ли је то стварно било, за манастир св. Врача који је био лековит?) – У Зоичиште. Јесте, св.

Врачи у Зоичиште. Е, не, Врачи имало и у Мушутишта. – У Мушутишта била свети Тројице. – А свети Врачи у Зоичиште. То код Велике Хоче, тамо; код Велике Хоче, тамо. – Тамо кој имај болестан, којеј тамо да спава, имало и конач; али у туј црква да спаваш. И на гроб ће онодиш тако, ће преспава тако у та црква. И каже ги било добро. – Ја сам баш била са Слободаном тамо. – Кој немале деца, ће заодет око црква, ће сноет ту за онај конач, ће сноет око црква. (Колко пута?) – Па ће напрает да оснует, не знам, неколко пута, ће прођет око црква. И од тој ће однесет кући и после ће правет, за пелене ће чувајет. (То се чува после?) – То се чува. (А, кад се то заснује тако, је л' се врати после жена, па намота тај конач; шта ради с тим после?) – Јесте ће да сноје, после ће врати, ће збере тај конач и ће га чува после за... (А јел' га не баци преко цркве?) – Не, не, не баци преко цркве.

Слободанка Стојановић (1942) из с. Драјчеки код Призрена и Оливера Павловић (1965) из Призрена. Разговор водила Светлана Ђирковић 23.2.2003. године у Великом селу.

ЛЕТНИЦА⁵

То је католичка црква у Летницу, али то је та Мајка божја. Они толико гу поштују, ти католици, то не мож да замислиш. Али и наше жене су ишле тамо. Која нема децу целу ноћ на коленима седу и молу се богу. Ја сам била у ту Летницу. Целе ноћи уопште не престаје служба. Целе ноћи се моле богу и ко је стварно нужан, ко је, мислим, стварно иде за децу и за неки болес, уопште нема спавања. Има клупе, има, мислим, теписи доле и целе ноћ се моли богу. И та Мајка је

⁵ «У болести иду поповима и хоцама на читање молитава. Понекад се не прави разлика од вероисповести свештеника код кога ће се ово обавити. Једино католици не иду туђим свештеницима. Они верују у велику и чудотворну моћ своје «свете Мајке» у Летници, па то веровање привлачи и православне и муслимане, те иду свештенику ове цркве на читања и заветовања» (Урошевић 1935:150).

«У Летници се помиње католичка црква из 1584. која је више пута обновљана. Године 1864. је на темељима старе подигнута нова црква, а 1934. је наместо ове изграђена нова црква Св. Богородице, права градска катедрала са пратећим зградама школе и самостана. У цркви је дрвени кип Богородице са малим Христом и кип св. Рока који потичу с краја XVI или почетка XVII в.» (Ивановић 1987:469).

обучена у све свилено. И сваки иде дарује ту Мајку. Дарују и паре, и ћилиме, и јагањце доносу и што на свету ту се не доноси, у ту цркву. Знаш који народ ту има?! (Кад кажете Мајку, то цркву дарују?) То је Мајка божја. Она је направљена као од гипса и држи сина у руке. И сваки ко иде око те Мајке, сваки у руку јој ставља паре и дарове на руку. И они, што су калуђери ту, то скидају, остављају тамо да не би, знаш, она то не мож да издржи толики дар. Е сутра дан та Мајка божја се пресвуче. Обучу јој другу хаљину. Ону хаљину све на комадиће цепају, парчићи, комаде, што може ситније. И то сваки народ се граби да узме то парче и да донесе кући, да чува. И од то, кажу, да је добро да чуваш, у кућу да имаш. То је као заштитник куће. То знаш која гужва, који народ да узме ту водицу и то парче од те хаљине од те Мајке божје, да донесе кући. Ту се печу јагањци, ту се ложи, се прави роштиљ, ту се праве филије, ту, мислим, ништа се не спрема од куће. (А кажите ми где је та црква у Летници?) То је црква Летница доле према Скопљу, према Скопљу, ал није ближе Скопљу, него у Косову је црква, али према Скопљу се иде доле. Велика је црква, све у брдо, у стену. Сад, на пример, овде смо ми на асвалт, црква се види горе, она сија као огледало. Толико је тако у брдо направљена, а тамо кола не пуштају да се иде горе. Све пешака мора да идеш. Сад, на пример, овде раскрсница, оставиш кола доле и пешака, има пе-шес километра сигурно док стигнеш до цркве горе. И она тачно осветљава ти пут кад идеш. Толико то је направљено тако. Како је направљена не знам?! Она светли тако, та Мајка божја се приказује преко то сваком. Све осветли. Све тачно Мајка божја се оцртава и са сином у наручју. И кад идеш тамо купујеш свеће, палиш свеће, има водица да се узме, има све. Велика је црква.

Славица Ђорђевић (1948) из Неродимља код Урошевца. Разговор водила Бојана Милосављевић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

После имало овамо у Летницу. И тамо смо ишли, у Летницу. Црква је то велика црква, само католичка. Имала црква велика. То је Богородица, то је велики сабор имао. – Она је свуд летела, летела и није могла него ту кад дошла, ту слетела и ту остала. Та црква, у Летницу. (На који дан се иде у ту цркву?) Петнестог августа. Тачно да видимо да л петнестог беше. – Јесте петнестог. Ту је опасан народ ишо једно време. – По месец дана идев у гости. – Ту је ишло и Загреб

и Сарајево, и богови отуда, цела Југославија је ту ишла. (Та црква је тако важна?) Па много је лековито. – Кажу да је та нека, како кажеш ти, Божја мајка. Она је свуд летела и у цркву наиђе, али одатле се дигне и прелети и тамо, кажу стари људи, тамо остала, у Летницу. И сад има, тамо слика. – Тамо велики сабор има. – И ови су били католици више побожни. Они су поштовали много, значи тамо је остала, нису они лоши били људи и зато је остала, кажу стари људи. Остала тамо.

Љубица (1940) и Бранко (1933) Ивановић из Гњилана, и Радмила Марковић (1937) рођена у с. Пожарање, удата у с. Клокот. Разговор водила Биљана Сикимић 5.2.2003. у Смедереву, насеље «Друга липска рампа».

Само кад смо били у оно, у Летницу, каже она, ја сам био, знаш, и баба сад, нисмо смо били баба и деда, смо били млади, одавно то било, и она мене зове, ја напоље сам био, она мене зове: – Ајде, каже, оћеш да видиш мајку Марију кад силази доле? А ја, шта има да видим мајка Марију, то је лутка, обична лутка и онај невидљиви конац и после оне сечу по једно парче од тог. Оне мисле да је то мајка Марија, кажу, ех, мајка Марија тамо се спушћа, кажу там, у цркву. Ти си гледала, ја нисам видео. – Она сваку годину, у цркву кад се иде, знаш, и та мајка Марија, она је обучена у белу хаљину, лепо као човек, лепо, знаш. Ми молимо Бога и молимо се и крстимо се. Иду и Шиптари и Срби и католици и сви. – Али та црква кажу да је направљена, због тога на то место, него неки људи видели да се спустила мајка Марија ту и зато гу направили ту цркву ту. – Ту се спустила и они то име дали, мајка Марија. И они ту хаљину сваку годину, на пример, ову годину иде неки и се моли њој за задрвље и за све помага, помаже. И догодине тај који се моли, идуће године ће ти донесем поклон, други хаљину да пресвучеш, знаш, и она донесе та жена која се моли Богу и после они гу пресвучу, ту хаљину скину, а другу да обуче, а ту хаљину сви се грабимо да узмемо сви по једно парче од те хаљине. И после чувамо у кућу, а стварно помаже. После сви, жене се вучу по једно парче уземо од тај што се гу скине, ту хаљину, а обуче онда другу. (А за шта помаже?) Помаже за здравље за све како се молимо Богу, све помаже, фала Богу и деца добро и све, напредак у кућу, и све. (На који дан се иде у Летницу?) То иде се у Летницу, који дан, у Летницу на који датум смо ишли у цркву? – А

не знам. Тај дан је један дан. – Не знам, заборавила сам. Лето беше тој, лето беше. Мислим петнаестог августа. Све ми се чини петнаестог августа. У август је, у август. – А знаш која црква носи име то, где ти је календар? – Мајка Богородица. Немам ја тај календар. У календар пише. (И Муслимани долазе?) Сваки. И Муслимани, и католици, а у то село више су католици. Како био овај рат побегли сви католици. Само ту црква остала, има станови и лепе куће, ту те калуђерице стоје, те сестре. (То је као манастир?) Као манастир. Много лепо место је. Помаже богами свакому ко је отишо, и Турчину, и Србину, и Цигану, и свакому, се моли Богу и помаже. Има извор у цркву, лепо. – Причај да доводили ове људе мало болесне, неспособне, шлогиране мало, мислим, мало, умно, кажу да се излечили пуно људи у ту цркву. – Да, да, сви се умијемо, на тај извор се умије и пијемо воду. – Да преспавају једну ноћ. – И да преспава ноћу. Ноћу обавезно преспава. – То је могућа, то може. – То је тачно, да помаже. И они кажу, ти што живу ту, што имају кућу, кажу, то летела, каже, онда ту људи видели и ту цркву подигли. (Шта је долетело?) Каже долетела мајка Божја. Видели то људи, то кој зна које године било, али то тако од човека до човека и то све остало.

Николета (1928) и Светозар, Зарија, Станковић (1926) из с. Гребно код Урошевца, до 1999. живели у Урошевцу. Разговор водила Биљана Сикимић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

Има Латини у Летницу. Била, бре она, у Летницу си била? – У Летницу? Ишли смо. И то с моу мајку сам ишла у летничку цркву. – А с Миодрага за што бесте? – То кад је болно неко дете или било шта. Идемо тамо, молимо се Бога, ако је, што кажу католичка црква, али молимо Бога исто ко код нас, за здравље. Тако је било. (...) Ту је имала црква Свети Мајка. – Света Марија. – Јесте. У туј цркву смо ишли сви. – Бојжа мајка. – И сви, куја жена, мислим нероткиња, нема децу, заснове око ту цркву и Бог гу да, остане трудна и роди. Таква је била тај црква. Туј око цркву. (Како?) Сновало се, узнеш пређу од дома и засновеш окол.

Грозда (1942) и Милан (1940) Менковић, и њихов син Живорад Менковић (1973) из села Церница код Гњилана. Разговор водила Биљана Сикимић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

ЉУБИЊЕ⁶

Калуђерица, ту, сматрало се, као да било света Калуђерица да одлетела ту. (Значи ту је некада била црква?) Црква, јес. Црква одлетела у Присој. (То јој место није одговарало?) Не јој одговарало то место. Не било чисто. (Да ли је она отишла на неко брдо?) У брдо. Више је била као у шумици. Света Богородица она сада. Сада је доле. Прослављају је двадесет осмог августа, Госпођиндан, као сељачки Госпођиндан, али света Богородица име. А она, знаш, како била та њива тамо, близу било муслиманско село и она није волела (...) и због тога она је прелетела у српско место, овамо да буде. (Да ли је постојао неки траг да је та црква ту била?) Оно ништа није било, само свећа је горела ноћу. Дан, ноћ кад пролетела вамо, свећа горела. – То је Љубиње муслиманско. Али ту је црквиште онај, они га звали, и дан данас црквиште га зову. Света Богородица прелетела у, близу, код неке планине и ту је донела свећу. И људи виде стално гори свећа. И питали калуђера. ”Једино да изидате црквица мала”. Црква да буде Света Богородица. Јер Света Богородица не свиђа јој се тамо место него овамо да буде са своји си. (То сад причате за Присој?) Јесте, ту треба да се сагради мала црквица, само три плоче, а после сазидали (...) А и оне су ишле, Муслиманке. Оне су знале та црква да пролетела туда, да је то било српско. (А ту баш нема никаквог трага?) Ништа. Трава била, ливада (...) дрво и тако. (Да ли се обележавало то место?) То место се није обележавало. (...) Само имало три хроста пораснола око та црква. (Значи била су три хроста?) Три хроста, јес. И они доле не сме дираја, то су црквени хрстови. Кад је неки одсеко један гран десило му се да успут коњ му се убије и није

⁶ Горње Љубиње «Албанско-муслиманско село у Средачкој жупи на северозападној падини шарпланинског масива Црног врха, око 16 км југоисточно од Призрена. (...) У селу се налазе остаци *црква Св. Петке* и *Св. Недеље* (Ивановић 1987:425)». «Постоји и предање да су у селу биле две цркве посвећене Св. Ђорђу и Св. Михаилу. Постоје и предања да је икона из Љубињске цркве «прелетела» у цркву Св. Богородице под Каменењаром, где и сада љубињске жене на Госпођиндан иду и носе поклоне цркви. По истом предању олтарске двери из једне од ових двеју љубињских цркава пренесене су у Драјчиће, где се и Љубињанин Драго, прешавши преко брда Драгив рид и настанио» (Ивановић 1995:492).

могао да донесе дрва. (Значи ти храстови су се поштовали као црква?) Поштовали, то је црквено.

Момирка Николић (1934), рођена у с. Живићане, а удата у с. Стајковци (Призрен), од 1973. живела у Призрену, и њен супруг Милорад Николић (1932). Разговор водио Владан Јовановић 11.02.2003. у Ковину.

НЕРОДИМЉЕ⁷

(Шта су крстоноше?) Крстоноше, ево зашто се каже. Сваки ђак, ми дваес ђака, тريس, сви икончићи смо имали од цркве и носимо пешачки до цара Уроша цркву преко Сакаврек, и се враћамо па идемо пред лапатарске оне два дрвета. Памтим тај брест. Те по иљаду године су имали ти брестови (...) – А имали смо друго дрво, то је бор

⁷ Горња Неродимља: «Српско село у подножју Неродимске планине, 6 км западно од Урошевца. (...) У селу је постојало неколико храмова: 1. Манастир и црква Св. Арханђела из XIV в. која је преправљена и обновљена 1700. Испод млађег слоја фресака и закречених површина налази се око 15 кв. метара старијих фресака из XIV–XV в. Изнад цркве је до пре десетак година расло горостасно стабло црног бора које је, по предању, својом руком 1336. засадио краљ Душан. Бор се осушио 1975. па је на његовом месту засађен нови. 2. Црква Успења Св. Богородице или манастир Св. Уроша, западно и изнад Горње Неродимље у засеоку Шареник (Шајковац). По традицији, подигла ју је царица Јелена, мајка Урошева, крајем XIV в. над синовљевим гробом. Испод цркве је извор Царевац. (...) У XIX в. покушана је обнова цркве али није завршена, тако да сада стоје зидови до висине сводова. 3. Остаци цркве Св. Николе налазе се на брегу између Горње и Доње Неродимље где је и Калуђерска воденица на Неродимки као и комплекс остатака више профаних грађевина (темељи дворова). 4. У селу постоје остаци још трију цркава непознатих светитеља» (Ивановић 1987:424).

Доње Неродимље: «У долини Неродимке, 5 км западно од Урошевца. (...) 1. У селу сада постоје темељи цркве Св. Стефана. 2. У долини испод Доње Неродимље на брду Главица биле су рушевине цркве Св. Богородице. На њеним темељима је 1925. подигнута црква Пресвете Богородице. Године 1982. Албанци су је насилно провалили и упропастили многе црквене предмете. 3. Нова црква Св. Николе Летњег подигнута је на старим темељима 1983. године. То је једнобродна грађевина са олтарском апсидом и омањим кубетом. Пред њом је на западној страни столетни храст пред којим су се верници окупљали и раније док је црква била у рушевинама» (Ивановић 1987:437).

цара Душана, то је у цркви Светог Арханђела. То га је цар Душан засадио својом руком. (...) – За време Турока дошо један од Језерце, Бахтибиба, прича ми стари. Али још Турци де владаја, после није прошло краткорајно, Турска се изгубила. Он доша од Језерце, крепао секиру да обали тај бор, то дрво цара Душана што је посадио. Али то велико [дрво] тројица не мог да га, тако је било дебело. И он узеја да га сече. У то дошли му деца од куће од Језерце, брзо се, каже, овце, каже, све вук. – По четрдесет оваца му убио вук. – И заборавио ту секиру ту и дирекно за у Језерце. (...) Куд Лапатаре смо ишли [крстоноше] па чак у Стојковићи оне две крушке велике што су биле, знаш, код Попови ливада, од гор крај Шалака. (...) Како се зове то место, те крушке, то место како сте звали? – То у Миланову ливаду, да, и ту би се окружили. Па оту после код Бабушка, па у Дојњу Неродимку, црква цара Стефана. И ту се окружимо, па после опет код Свети Николе. (Како је то изгледало?) Па, добро изгледало, ишло је народ као одавде до Раље, сви скупа, стари, млади, сви пешачки. Песма се певала. (Која песма?) Христос васкрес. (То је значи на Ускрс?) На Ускрс смо ишли. (Да ли се ишло још неким празником?) Не, више не, само на Ускрс. (...) У понедељак смо ишли, дан понедељак. У недељу је Ускрс, ми у понедељак идимо обавезно, Урошавчани, од Гатњо, од Гребно, од сви. Сви скупа се саберемо, Штимљанци, Коцељанци, сви, код црква цара Уроша у Језерце, ишли. И сви се враћамо опет пешке. Па куд ове дрвећа сви, онај домаћин, он се сврда, врте ону па забије један клин, оно узимају жене за пчеле. (Јесу ли та места била лековита?) А лековита, оно дрво што пребушу, то за пчеле, давале су наше домаћице, жене. (Шта се узимало од дрвета?) Оно сврда што пребушу, о ту дрво (...) то је било за овце, козе. (Зашто се то користило?) За здравље, за размножење, за напредак у кући.

Божидар Парлић (1919), из Неродимља у коме је живео до 1999. и његов син Бранислав Парлић (1953). Разговор водио Владан Јовановић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

ОРАХОВАЦ⁸

(Јесте ли чули за летећу цркву?) Па то је та летећа црква, ваљда, овај, у Ораховац. То је та летећа црква. Ја сам чула, у ту цркву у

⁸ «Варошица и општинско средиште у плодном виногорју на југоисточном рубу Метохије. (...) Усред насеља је црква Успења Св. Богородице, обно-

Ораховац, ту су ишле жене које немају децу. Ту су ишле жене, у ту цркву од свакога краја. Ишле су жене, на пример, узму мало вуницу и основу цркву, као неки пут са разбој што се радило. Не знам ти то да л знаш што се ткали ћилими, што се ткали сукње. И то основу три пута цркву и то као саплету повој за децу. То се плело на прсте, знаш онако, повој у три боје. И то која децу нема иде у цркву. И све пешака треба да иде до те цркве. И после остане трудна. Прво повије дете са тај повој што исплела око те цркве са ту вуницу. И тако некој жени нису трајали деца. На пример роди дете и умре. Други пут није било по лекари него све по цркве. Све се ишло по цркве, за здравље деце, ко нема децу, за све.

Славица Ђорђевић (1948) из Неродимља код Урошевца. Разговор водила Бојана Милосављевић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

РАЧАК⁹

Није имало крс или оно са песак што се ставља за свеће, него је на камен овако притиснеш са руком и закачиш на камен, угрејеш свећу и закачиш на камен да би ти горела свећа до краја. И ту је имало испред цркве, имало је дрво, огромно дрво, велико дрво. И на том дрвету сваки везивао конач за здравље укућана, за здравље деце, за берићет, за. Испод тог дрвета имала је вода, кладенац ми зовемо то, мислим извор, али ми смо га звали кладенац. И ту узимаш водицу, у флашицу малу, доносиш кући, чуваш преко целе године да можеш деца кад ти плачу да умијеш дете и, не дај боже, неко дете болесно или има температуру, умијеш дете. (То значи лековита вода?) Лековита вода, и одма му буде детету боље, знаш онако отвори очи

вљена на старијим темељима 1859. То је солидна грађевина од тесаног камена са наглашеним западним порталом и звоником. На фасадама је узидано неколико рељефа у камену. Стара црква је имала скромну збирку рукописних књига, икона и црквених сасуда» (Ивановић 1987:493).

⁹ «Албанско село на излазу из клисуре Црнољеве, 4–5 км западно од Штимља. (...) Изнад села на брегу су остаци темеља цркве из XIV в. очувани и до 1 м висине са фрагментима фреско-малтера и камене пластике. Испод цркве и брега је Врело, извор хладне воде. Сељаци Срби из суседних села мисле да је црква била посвећена Св. Врачима. Остаци цркве су законом заштићени као значајан споменик културе» (Ивановић 1987:517).

мало, мислим нежније изгледа. Не дај боже ако није баш онако за код лекара, него ко је нешто уватило, неки урок од очи или била нека жена и дете ти погледала. Има нека жена урекљиве очи. Само са ту воду умијеш и дете одма буде му боље. То је била црква у Рачак. (Што су само зидови, што није сазидана?) Не знам. Не знам зашто. Ни код нас није била сазидана ни Св. Никола, ни Св. Стеван. После смо и са добровољан прилог, то смо сазидали. Тамо није имало ко да сакупља паре да подигне цркву.

Славица Ђорђевић (1948) из Неродимља код Урошевца. Разговор водила Бојана Милосављевић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

СРЕДСКА¹⁰

Тамо одакле су моји родитељи [Рачојки] тамо имало, (...) ту је била Света Петка. Црква имала горе у брдо. Говорили су раније да је била испод село, имала једна равница, кажу, као ледина, ту је остало. Ту је била раније та црква, кажу. Тако су причали. Е, онда, кажу, као да је одлетела, па је горе у једно дрво. (А у које брдо?) Шта ја знам. Баш је био један круг овако, баш је то било обележено у круг (...) било је мало камена од те цркве, по неки камен, и био је један круг овако поред ње и то су говорили као вилино коло, то су виле као

¹⁰ «Средска је велико српско село раштрканог типа са седам зракасто распоређених заселака на обе стране горњег тока Бистрице и главног пута. Засеоци су: Богошевац (...), Крајћи (...), Милачићи, Паличојћи, Пејчићи, Рачојћи и Станковце» (Ивановић 1995:502). «Српско-муслиманско село у Средачкој жупи испод Шарпланине, 12 км југоисточно од Призрена. (...) У селу се налазе: 1. Остаци цркве Св. Петке која се помиње у Арханђеловској повељи из 1348. као међашње место између села Средске и Плањана. 2. Црква Св. Ђорђа је мали храм правоугаоне основе са полуобличастим сводом. У цркви нема натписа, али фреске по својим стилским особеностима, без обзира на јака оштећења, упућују на време њиховог настанка у првој половини XVI в. 3. Црква Св. Богородице. Из натписа на фресци види се да је осликана 1646/47. па се сматра да је саграђена коју годину пре тога. (...) И то је скромна једнобродна црква са полуобличастим сводом. У цркви се налазе знатне површине добро очуваног живописа који представља најзначајнију целину сачувану међу свима црквама Средачке жупе, насталу после обнове Пећке патријаршије у XVI и XVII в. 4. Црква Св. Николе подигнута је 1875. када је и живописана» (Ивановић 1987:529)

играле. И ту је било обележено, као трава другачија. Тај круг. Стварно, то сам ја видела. У тај круг, како је био круг овако овде, је другачија трава расла. Ту су коло играле виле. И онда као одлетела горе та црква одатле и онда се горе скупљају. То је сеоска слава била, света Петка. (Да ли је човек могао да ступи на то коло?) Као да се не улази у то коло. Баш је било обележено. Ја сам се сама чудила, трава другачија. Оволика ширина, као ледина.

Руџа Дракуловић (1941), рођена у Душанову код Призрена. У Призрену је живела од 1964. до 1999. Разговор водио Владан Јовановић 28.01.2003. у Ковину.

И то се знало, то Госпођиндњ, то био и велики дан. Ми смо живели доле у граду, али обавезно, тај дан за Госпођиндњ, цео скоро град, ко може, ко не може, не може, спречен је и не може, али ко може, обавезно иде. Та била црква код село Средска, па горе једно, Милачеки ли, Рачеки ли, не знам како се зове, скроз била у брдо та црква. Знаш у какво брдо, они говорили за та црква баш, нешто као да, не знам, као да; јер на таквом месту је та црква, као стварно не може да се прави, значи скроз била у неко брдо, брдо. Не може човек да прође овако, значи, козја стаза, не може човек да прође, а ту црква. И говорили као то пре ко зна колко година, да као долетела та црква. Значи, као да долетела ту. Јер стварно било тако, ти не можеш пешице да прођеш, скроз у низбрдо се пењеш, на оно брдо. Баш била у брдовит крај она црква. Али као да долетела ту, тако причало ово. И то се знало, идемо за Госпођиндан у та црква. И нешто ако обрекнеш, на пример за, обично, нешто сад ти се дешава, нешто у кућу имаш неку невољу или ово. И онда кажеш као, Бог, као, спаси ме, као, Боже. Обрекнеш нешто као у цркву да ће носиш кошуљу, ћебе, било шта. И то што обрекнеш, на пример, тај дан то купиш и однесеш у цркву горе, значи, ставиш у цркву, и то било за.

Оливера Павловић (1965) из Призрена. Разговор водила Светлана Ћирковић 25.01.2003. у Великом Селу.

ТРПЕЗА¹¹

У ову Свинтулу, ту је више Трпезе, Свинтула. (...) Нигде није имало црква, само у Витину. Више имало на ко' Трпеза, ал не знам да ти објасним. На код Трпеза, тамо више Трпеза имало, некадашња црква. – Е та је Свинтула, та је горе, више Трпезу, тамо, а ја никад несам била, само знам идев на Светли петак, на Велики петак, после Ускрс. – Не на Велики, после Ускрс. То је Свинтула. – Лековита вода имала. (Близу ког места је та црква?) Близу Трпезе. Она је у планину, ишли смо ми ту. После Ускрс, у петак. Кад прође Ускрс, па одма та недеља, петак. – У петак. Свинтулски петак, тако га звали. (Тако се звало?) Тако се звало, Свинтулски петак. То је црква. И до сад су је све одржавали, не знам сад ово три године да л. (Како она изгледа?) Само темељ, зидови. Само темељ и вода. Четири чепа иду, колко оћеш та вода иде, они користу све Шиптари ту воду и доле до Трпезе она иде сва та вода, и они је све искористу и ми смо доле мало испод Шиптари, ми не може да пипнемо капку воду ни за башту, ни за стоку, ни за што. Они окрећају у њина дворишта, у њино све. А четири чепа иду, али. Кад ти кажем, мало је далеко од Трпезе. – Да, у брдо је тамо, ја несам била никад, само знам причају. – Скоро можда је према Приштини. – Није то према Приштини, ближе је. – Тамо преко брда. (Да ли се ишло и на неки други дан?) Иду жене, иду, кажу,

¹¹ «Код Трпеза су три порушене цркве: једна код воде Свинтуле, храма св. Ђорђа, друга св. Арханђела код Градишта и трећа у селу.» (Урошевић 1935:24). «Православно становништво верује у чудотворну моћ воде код порушене цркве на месту «Свинтула» близу села Житиња и Беланца. Њој се одводи болесник, да се њоме окупа и да му се да да пије, или њу у судовима доносе кад болесник није у стању да до ње оде или да се пренесе. Њој се иде у помоћ у крајњем случају, кад болеснику не помогну остала средства и кад се његови реше да болесник оздрави или умре, јер ова вода «раскрстује»» (Урошевић 1935:150).

«У селу [Трпеза] се данас налазе рушевине два манастира са три цркве: Св. арханђела Михаила и Гаврила, Св. Николе и Св. Ђорђа. 1. *Манастир Св. арханђела Михаила и Гаврила* на месту Градишту изнад села заузима правоугаони простор на брегу где се уочавају обриси многих грађевина под слојем земље. Од камења, тесаника, са овог манастира гњилански спахија Ариф-ага подигао је у XIX в. носеће ступце за дрвени мост преко Мораве код Клокота. 2. остаци *манастира Св. Ђорђа* су у долини код извора и реке Свинтуле. 3. Рушевине *цркве Св. Николе* су у самом селу» (Ивановић 1987:535).

умивале се за очи, за тако нешто, за неку травку, док је било слободно, после ниси смео од Шиптари да отиднеш. Нема село тамо. Углавном, та је црква, то су наши сви ваљда ишли тамо. Није имало у Колокот, у Житиње није имало црква, у Партеш није имало црква, сад пре петност година те су цркве. (Значи, била је једино та Свинтула?) Свинтула и Витина.

Љубица (1940) и Бранко (1933) Ивановић из Гњилана и Радмила Марковић (1937) рођена у с. Пожарање, удата у с. Клокот. Разговор водила Биљана Сикимић 5.2.2003. у Смедереву, насеље «Друга липска рампа».

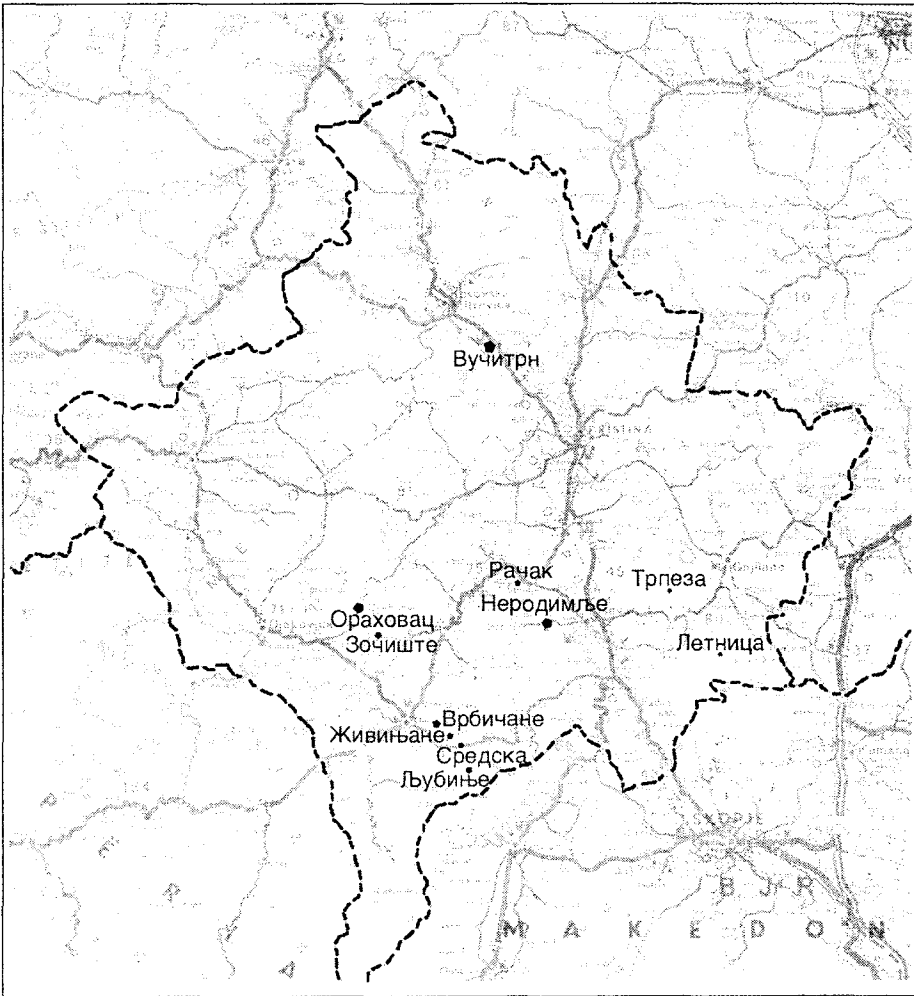
За воду идемо у Трпезе, у Свинтало. – Тамо имала црква, богзна, па идемо тамо у Свинталу. – Тамо се свети масло. Свинтало је место, а село је Трпезе. Празник има, сабор. Има чешма, четри чепа вода, у највеће. – Никад да стане вода. (Одакле долазе на то?) Из сва села. Од богзна одакле дођу људи. – Чак и од Косово Поље на тај дан, ко је Србин, такорећи. Има право сваки да дође, али народ долази ту, па има музика, има све. Обичаји наши. (На који дан се ишло тамо?) – А, у село Трпезе ишли смо на Свинтулу. Свинтала црква је била тамо. (Који је то био дан?) Светли Петак. Не Велики Петак пред Велигдан, него по Велигдан, тај петак, Светли Петак, да. – По Велигдан одма недељу дана. (Шта се тамо радило?) И тамо се радило, тамо има чешма, тај лековита вода, можда има седам-осам чепа, не знам калико. И тамо отиднемо, измијемо се у цркву, запалимо свећу, јер она није оградена, није онодена, него само онако. И две степенице силазиш и ко у подрумче, знаш, велико. И туј запалиш свећу, измијеш се, пуштиш у оно корито, знаш, има велико корито чешма де течи вода, пуштиш паре за здравље и измијеш се, и искочиш, изађеш. Седнеш у ладовину, причаш са жене, игранка има, весеље има туја. – Понесев од куће леба и с леба што дао Бог, такорећи, после ајде идемо у госте овамо кој кога има пријатеља у Трпезу. Али он у Трпезу је баш планиро на тај дан, мора да има гости. – Ко селска слава, цело село слави.

Грозда (1942) и Милан (1940) Менковић, и њихов син Живорад Менковић (1973) из села Церница код Гњилана. Разговор водила Биљана Сикимић 27.01.2003. у избегличком кампу Радинац код Смедерева.

Још једна црквина имала, звало се Свинтула. То је вамо, на друге стране, де смо ми, рецимо, па се иде према Гњилане, овамо према

Урошевцу, и то горе исто у планину, тако се ишло. Исто и то, около као блокови сазидано, а овамо чешме овако, доле корито је избито-нирано. Ту вода долази и одлази па да се купаш ако оћеш ту. Е ту су људи ишли, овај петак по Ускрс што је, Бели петак, тад се не пости, Бела недеља по Ускрс. И од ту воду жене [узму] па иду горе у шуму, тамо има дренажи, па купају деца. Кад су им болесна деца. И носи га у Свинтулу. А неки човек кад је тешко болесан, видиш та жена што је долазила код моје мајке за блузу да јој прави, она је била тешко болесна и једна жена рекла, каже, идите па, каже, донесите јој воду, каже, из Свинтулу, каже, да се умије и да попије. Чим су ју донели ту воду, умила се и попила и умрла. Замисли ти! Помогло јој да је оправи на тај пут да иде. Црква. Та. Свинтула. Свинтула се зове. (Који је то светац?) Е не знам, сине, како други. Ми знамо ју, ја ју знам од детињство, кажу: «У Свинтулу да идемо», каже. Ето то видиш тако. И жене, није имало превоз тад, оне љулке на раму, овако обесила оно дете сирота на леђа и носи га тамо, води га да га окупа и да га излечи, сине. (Шта каже кад дође?) Има деца што се, богами, читава, има свашта. Освежи се дете, окрене се да буде добро, има по неку ману оно дете ко да није било болесно, оздрави дете, сине. Она, видиш, помаже и да га оздрави и да га спасе. (Да ли је црквина или вода?) Црква, сине, ко црквено. Срушено исто и то, било ко покривено па срушено, и остале те зидине, али нису је ете људи оставили да не иду. (Шта се ради кад се оде?) Па оде, сине, однесеш цвећа, однесеш, закитиш тако, оставиш, туриш новац, свеће с-упалу, мајко, држи свеће и све то лепо, понесеш ручак. Изађеш овамо на траву, простреш, нешто и ручаш. (Шта се ради са болесником?) Па, донесеш га унутра, умијеш га с ту водицу, ил нацрпу воду нешто понесу од куће па га понесе тамо, па га опере, окупа га под неки дрен, знаш за здравље, да је здраво и обуче га мајка. (Свинутла је неки светац?) Јесте, само тако се звало, сине, Свинтула. Не би знала другачије како би ти рекла.

Добрила Златковић (1930) из Витине, рођена у Кабашу. Разговор водила Марија Илић 7.01.2003. у с. Мајпур код Јагодине.

Култна места Косова и Метохије

ЛИТЕРАТУРА

Гојковић и Стевановић 1997 – М. Гојковић, Б. Стевановић: Стари камени мостови Косова и Метохије, *Старине Косова и Метохије* X; Приштина, 49–64.

Ивановић 1987 – М. Ивановић: Црквени споменици XIII–XX век, *Задужбине Косова, споменици и знамења српског народа*, Призрен–Београд, 385–547.

Ивановић 1995 – М. Ивановић: Културна баштина Горе, Опolja и Средачке жупе, *Шарпланинске жупе Гора, Опolja и Средска*, Београд, 452–506.

Јовановић 1987 – В. Јовановић: Косовски градови и дворци XI–XV века, *Задужбине Косова, споменици и знамења српског народа*, Призрен–Београд, 365–384.

Сикимић 2003 – Етнолингвистичка истраживања северног Косова: култна места, Зборник радова са скупа «Српски језик у контексту актуелне језичке политике на Косову и Метохији», Косовска Митровица (у штампи).

Урошевић 1935 – А. Урошевић: Горња Морава и Изморник, *Српски етнографски зборник* LI, *Насеља и порекло становништва* 28, Београд, 1–242.

Ilić Marija, Jovanović Vladan, Milosavljević Bojana, Ratković Dragana, Sikimić Biljana and Ćirković Svetlana

KOSOVO AND METOHIA SHRINES

Based on field work conversation with displaced persons recorded in the refugee camps and in private accommodation, containing oral histories about shrines, holy trees and holy wells from villages Vrbičane, Vučitrn, Živinjane, Zočište, Letnica, Ljubinj, Nerodimlja, Orahovac, Račak, Sredska and Trepeza, are presented. This oral histories are given in local vernacular according to sociolinguistic and dialectological standard procedure. Stories about shrines are conceived as lemmas, in the form of dictionary, accompanied with historic and ethnologic data concerning given shrines. This dictionary form is open for future additional stories about same or new shrines.

Key words: Displaced persons, Shrines, Kosovo and Metohia, Dialectology, Oral history